

Әулікөл ауданы әкімдігінің мәдениет және тілдерді дамыту бөлімінің
«Әулікөл аудандық орталықтандырылған кітапханалық жүйесі» ММ
Әдістемелік-библиографиялық бөлімі

ГУ «Ауликольская районная централизованная библиотечная система»
отдела культуры и развития языков акимата Ауликольского района
Методико-библиографический отдел

«АТАҚТЫ АТА-БАБАЛАР БЕСІГІ»

Қазақстанның танымал
тұлғаларына арналған мәдени-бұқаралық
іс-шаралар сценарийлерінің жинағы
№ 3 шығарылым

«КОЛЫБЕЛЬ ЗНАМЕНИТЫХ ПРЕДКОВ»

сборник сценариев культурно-массовых мероприятий,
посвященный известным личностям Казахстана
Выпуск № 3

Әулікөл ауданы әкімдігінің мәдениет және тілдерді дамыту бөлімінің
«Әулікөл аудандық орталықтандырылған кітапханалық жүйесі» ММ
Әдістемелік-библиографиялық бөлімі

ГУ «Аулиекольская районная централизованная библиотечная система»
отдела культуры и развития языков акимата Аулиекольского района
Методико-библиографический отдел

«Атақты ата-бабалар бесігі»
Қазақстанның танымал
тұлғаларына арналған мәдени-бұқаралық
іс-шаралар сценарийлерінің жинағы
№ 3 шығарылым

«Колыбель знаменитых предков»
сборник сценариев культурно-массовых мероприятий,
посвященный известным личностям Казахстана
Выпуск № 3

Әулікөл
2023

ББК 91.9:83

А 90

Құрастырушы /

Составитель:

А. К. Мукушова – аға библиограф /
старший библиограф

Н. П. Юрченко – әдіскер / методист

Шығарылымға жауапты /

Отв. за вып.:

Ж. М. Досалина – ӘББ жетекшісі /
руководитель МБО

Редактор:

С. Ж. Серкебаева – директор
Аулиекольской районной библиотеки

Әдістемелік-библиографиялық бөлім Қазақстанның танымал тұлғаларына арналған мәдени-бұқаралық іс-шаралар сценарийлерінің жинағын дайындады.

Жинаққа Әулікөл ОКЖ қызметкерлері оқырмандардың әртүрлі топтары үшін әзірлеген іс-шаралар сценарийлері кіреді. Бұл жинақ кітапханалардың жұмысында, мектепте сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыруда пайдалы болуы мүмкін.

Методико-библиографический отдел подготовил сборник сценариев культурно-массовых мероприятий, посвященный известным личностям Казахстана.

Сборник включает сценарии мероприятий, разработанные работниками Аулиекольской ЦБС для различных групп читателей. Может быть полезен в работе библиотек, организации внеклассной работы в школе.

ББК 91.9:83

А 90

«Әулікөл орталықтандырылған
кітапханалық жүйесі» мемлекеттік мекемесі,
Әдістемелік-библиографиялық бөлім

Құрастырушыдан

Қазақстанның көрнекті тұлғалары – халықтың мақтанышы. Бұл ұлттық тарих шежіресінде жазылған адамдар. Олардың есімдері – қазақстандықтардың мәңгі есінде. Олардың күш-жігерінің арқасында елдің мемлекеттілігі мен тәуелсіздігінің қалыптасуы өтті. Бұл есімдер мен жетістіктерді әрбір қазақстандық білуі тиіс.

Құрметті әріптестер! Сіздің қолыңызда «Атақты ата-бабалар бесігі» кітапхана іс-шараларының сценарийлер жинағының тағы бір шығарылымы.

Онда әдеби сағаттар, ауызша журнал, әдеби портрет, тақырыптық кештер және оқырмандардың әртүрлі топтарына арналған жұмыстың басқа түрлері бар. Жинақ кітапханалардың жұмысында, мектепте сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыруда пайдалы болуы мүмкін.

Жариялауға материалдар ұсынған Әуликөл ОКЖ кітапханашыларына алғыс айтамыз.

От составителя

Выдающиеся личности Казахстана – гордость народа. Это люди, деяния которых записаны в анналы национальной истории. Их имена – навсегда запомнят казахстанцы. Благодаря их усилиям прошло становление государственности и независимости страны. Эти имена и достижения должен знать каждый казахстанец.

Уважаемые коллеги! В Ваших руках очередной выпуск сборника сценариев библиотечных мероприятий «Колыбель знаменитых предков».

В нём представлены литературные часы, устный журнал, литературный портрет, тематические вечера и другие формы работы для различных групп читателей. Сборник может быть полезен в работе библиотек, организации внеклассной работы в школе.

Благодарим библиотекарей Аулиекольской ЦБС предоставивших материалы для публикации.

«Құрманғазы мұрасын ұрпаққа ұлықтау парыз»

(Құрманғазы Сағырбаевтың 205 жылдығына)

«Дала фольклоры мен музыкасына мың жыл» арнайы жобасы

Мақсаты: Құрманғазы күйлерінің тәрбиелік мәні жайлы әңгімелеу;
Рухани-танымдық тәрбие беру, ұлттық өнерді құрметтеу; Күй тыңдау.

Жүргізуші: Қайырлы күн! Құрметті оқырмандар!

«Құрманғазы мұрасын ұрпаққа ұлықтау парыз» – атты сазды кешке қош келдіңіздер!

Қазақ ұлтының бай мұрасын «Адай», «Балбырауын», «Сарыарқа» және тағы басқа мазмұнды, әсерлі, терең мағыналы философиялық күйлермен толықтырған Құрманғазы Сағырбайұлының есімін білмейтін жан жоқтың қасы. Ұлтының бар жақсы қасиетін бойына сіңіріп өскен күй атасы, халқының тәуелсіздікке жетуін армандап кеткен тұлға.

Қазақ даласын асқақ та жігерлі күйлерімен тербеген Ұлы күйші, дарынды-композитор – Құрманғазы Сағырбайұлы 1818 жылы Атырау облысының Теңіз ауданына қарасты Жиделі деген жерде дүниеге келген. Шыққан тегі – Кіші жүз, он екі ата Байұлынан өрбіген Сұлтансиықтың Қызылқұрт бұтағы. Құрманғазының жетінші атасы Ерші деген кісі от тілді, орақ ауызды, сөз дарыған адам болыпты. Ал, нағашы жұрты – Беріш руы.

Құрманғазының әкесі Сағырбай өнерден алыс, қақ-соқпен ісі жоқ, қарапайым шаруа адамы болатын. Шешесі Алқа адуынды, бірбеткей, ер мінезді кісі болған, той-домалақта күресетін палуан әйел атаныпты. Бала кезден еркекшора болып өскен Алқа келін болып түскенге дейін ойын-тойдың көркін кіргізетін.

Жасынан өнердің қадірін біліп өскен Алқа тұңғыш ұлының бойындағы ұлы дарынды жүрегімен сезінеді. Ұлының асқан ажарлы, сымбатты әрі ешкімнен қаймықпайтын жүректі, алысқанын алып ұратын қайратты боп өсіп келе жатқанына іштей қуанатын. Ол ұлының бетінен қақпады, қолына домбыра тисе аруақтанып, нұрланып шыға келетін кішкене Құрманының тегін адам емес екенін бірінші болып мойындаған да Алқа еді...

Құрманғазының ең ұлы ұстазы – өскен ортасы, сол ортаның сан ғасырлар бойы сыннан өте шыңдалған мәдениеті. Осы рухы асқақ, мақсат-мұраты жарқын, тілі шыншыл, өмірмен етене, мейлінше төлтума мәдениет болған. Еуразияның Ұлы даласында қалыптасқан салт атты көшпелілер өркениеті өзінің ішкі тәртібін өнер тілімен реттеп отырған. Бәлкім, мұның өзі көшпелілер қоғамының рухани болмысын даралап көрсететін басты ерекшелігі болар. Құрманғазы болса көшпелілердің дәстүрлі мәдениетін бойына сіңірген ең жарқын тұлғалардың бірі еді. Ол VII–IX ғасырда жеткен Қорқыт күйлерін жөргекте жатып құлағына сіңірсе, XIII ғасырда осы далада туған «Ақсақ құлан» күйін тыңдап, балалық қиялын шыңдады. Көшпелілердің өнерге айналған тарихы Құрманғазының ең ұлы ұстазы болатын.

Бөкей хандығына атағы жайылған Ұзақ деген дәулескер күйші болды. Ұзақ қартайған шағында ел аралап жүріп Сағырбай қоңсы қонып отырған

Шағбала байдың ауылына келеді. Ауылда күйші бала бар дегенді естіген қария ат маңдайын Сағырбайдың қоңыр үйіне тірейді. Ұзақтың күйін тыңдауға көптен құмартып жүрген Алқа қадірлі қонаққа қолдан келген құрметін көрсетті. Күй кешіне жиналған халық Сағырбайдың төрт қанат үйінің аузы-мұрнынан шықты. Ауыл адамдары тарап, өзді-өзіне келген кезде Ұзақ Құрманғазыға домбыра тарттырады. Жас талапкердің домбыра тартқанына сүйсінген қарт күйші болашақ үлкен дарын иесінің табиғи талантын бірден аңғарып, ақ батасын берді.

Құрманғазы болса атақты күйшінің мақтау сөздеріне қанаттанып қария тартқан күйлерді сол бойда қағып алып өз домбырасымен бебеулетіп отырды. Болашақ ұлы композитордың өнер айдынындағы тұсау кесері осылай басталып еді.

Жаратылысында батыр келбетті, жанары өткір, қой көзді, денелі Құрманғазыны ұзын шашы мен қою мұрты айбынды етіп тұратын. Желкесінен қыр арқасына қуа түскен құлынның жалы секілді ерекше белгісі болатын. Осыны көрген жұрт оны «жалды Құрманғазы» атайтын. Құрманғазының бала кезінен-ақ ең айтқыш тілі, ең сезімтал тілі қос ішекті домбыра көмейінен шығатын күй тілі еді.

Бойдағы бұла күш, асау талант Құрманғазыға өз дегенін істетпей қоймайды. Бала Құрманғазы ұстазы Ұзақ күйшімен ел аралап, қара домбырасымен талай сайыстарға қатысты. Сол кездегі Бөкей ордасының атақты күйшілері Байжұма, Баламайсаң, Байбақты, Соқыр Есжан, Шеркештің күйлерін үйреніп, шеберлігін шындай түседі.

Күй аңыздарының құрылымдық-тақырыптық сипатына айғақ болатын келесі бір сала – арнау күйлерінің аңыздары. Бұл саладағы аңыздардың ең басты ерекшелігі – күйші өзінің шығарар күйін қадірі артқан адамына арнайды. Мәселен, Құрманғазы Сағырбайұлы болса өзінің қиын-қыстау өмірінде қадірлес-сыйлас болған адамдары Иоф Фокеевич Бородинге арнап «Лаушка», Төремұратқа арнап «Төремұрат» күйлерін шығарады.

Ұлы композитор, күй атасы Құрманғазының асқақ та жігерлі күйлері еркіндікті ұнататын жауынгер халқымыздың жалынды рухының жарқын көрінісі іспетті. Құрманғазының күйлері қазақ өмірінің тілсіз тамыршысы, азаткерлік рухының ұраншысы іспетті. Ұлттық тарихымыздың әуен тілінде жазылған ұлы эпопеясы деуге болатындай. Күйші шығармашылығындағы өзекті мәселелер – халықтың азаттығы мен жеке тұлға бостандығы.

Халқының ең асыл арманын ту еткен Исатай ердің ісін Құрманғазы күй тілімен бедерлейді. Беріштен шыққан Тайманов Исатай мен оның жан досы, дауылпаз ақын, дәулескер күйші Өтемісов Махамбет бастаған халық көтерілісі аяусыз жаншылуы, Исатайдың мерт болуы, зұлымдық қана табыстырған Жәңгір хан мен полковник Геккенің опасыз озбырлығы, нәтижесінде халық мүддесінің қанға бөгуі – міне, жиырмаға жаңа іліккен Құрманғазыны өмірге мүлде басқаша қаратып, көкірек көзін ашып кеткен оқиға осы болатын. Халықтың аяққа тапталған асыл арманы, азатшыл рухы бозбала Құрманғазының көкірегінен «Кішкентай» атты күй болып сыртқа шығады.

Ал **«Қайран, шешем»** күйін Құрманғазы абақтыда жатқан кезде шығарған. Бір күні түрмеде жатқан Құрманғазыға анасы Алқа келеді. Баласының түрмеде езілгенін көрген бірбеткей, ер мінезді ана ұлының жағынан бір тартып жібереді. «Мен ұл тудым ба десем, ез туған екенмін ғой, мына қас дұшпандарыңның алдында оныңды көрсетпе» деп, қапаста жатқан ұлына жігер берген екен. Осыдан кейін күйші қолына домбыра алып, «Қайран, шешем» күйін күмбірлете жөнеледі.

Қазақ музыкасын зерттеген көрнекті ғалым, әйгілі композитор Ахмет Жұбановтың еңбегінде **«Кісен ашқан»** күйінің шығу тарихы былай баяндалады: «Перовскийдің бұйрығы эне-міне деп орындалмай, Құрманғазы түрмеде жата береді. Күндерден күн өткенде Құрманғазы амалдың жоқтығын біліп, қалайда қашуды ойлайды. Айсыз қараңғы бір түнде жұмыстан қайтып келе жатып, аяғы ауырып, тіпті жүргізбеген болып Құрманғазы тұтқындар тобынан кейін қала береді. Қапысын тауып, конвойдың біреуін қағып түсіріп, қаша жөнеледі. Қараңғыда күйшінің ізін жоғалтып алған конвойлар түрмеге қайтады.

Оның алдында күндіз жұмыс үстінде Құрманғазы баяғы Лавочкиннің шешесі берген болат араны ұлтарағының астынан суырып, кісеннің бір жағын кесіп жай орнына байлап қойған болатын. Қашарда бір жағын қолына алып адымдай жөнеледі. Қаладан алысырақ бір сарайға барып, кісеннің екінші басын да кесіп, сол араға лақтырып тастайды.

Біреулердің айтуынша, Құрманғазы қашар тұста кісенді жұлып аламын дегенде өзінің майөкшесінің бірін жұлып алады да қаша береді. Ол күні қалың шөптің арасынан ешқайда шықпайды. Кісен қиған жерлерін көйлек-дамбалынан жырттып алып орайды. Кеш бата Құрманғазы Жайықтың бойын төмен қуа жүре береді. Таң ата бір ауыл шетіндегі малшының үйіне келіп, өзінің мән-жайын айтады. Ол үйдің иелері Құрманғазыны тамақтандырып, басқалардың көздерінен тасалап, тыным алдырады. Жарасына сормақта тартып, жақсылап байлап береді. Кішкене тыныққан соң, Құрманғазы домбыра алдырып, бірнеше күй тартады. Ең соңғы күйінде қайғының үні шығады. Құрманғазы бұл күйдің атын «Кісен ашқан» екенін айтады.

Ал баршаңызға жақсы таныс **«Адай»** күйінің шығу тарихы жайлы екі аңыз тараған. Құрманғазы Маңғыстау жерінде Ақмандай деген қызбен күй тартысқан екен. Сол тартыстың үстінде осы «Адай» күйі туған деседі. Екінші аңыз бойынша, Исатай-Махамбет көтерілісі кезінде Адай елінің батырларына арналған деп жазылған.

Ұлттық өнерімізді әлемге танытқан **«Сарыарқа»** күйі күйшінің еліне, қазақтың кең даласына деген махаббатынан туған туынды. Қуғын-сүргінге ұшырап жүрген шағында жазылған Құрманғазының «Сарыарқасы» бүкіл қазақ халқының еркіндікке, азаттыққа деген құлшынысының көрінісіндей.

«Қапы» күйі. Құрманғазы өштескен би оның соңына түсумен болады. Бір жиында домбыра тартып, Исатай-Махамбет толғауын айтып отырған Құрманғазыға «Сен Исатай-Махамбеттің толғауын айттың» - деп, кінә тағып, күйшіні ұстатады. Міне, осы өкінішке байланысты «Қапы» деген күйін шығарған екен.

«Қош, аман бол» күйі. Құрманғазы қапылыста ұсталып, Орда түрмесіне жөнелтілгелі жатқанда, «Қайтып көріскенше қош аман болыңдар, халқым» деп, «Қош аман бол!» күйін тартыпты.

«Қызыл қайың» күйінің шығу тарихы жайлы Ахмет Жұбановтың еңбегінде мынадай мәлімет берілген:

«Халық аузындағы аңыз бойынша, Құрманғазы қуғыншылардан қашып келе жатқан сапарында ең далада жалғыз өскен қызыл қайыңның бұтағын жамылып отырып, қуғыншылардан аман қалыпты дейді. Кейін: «Менің елім де, жерім де, бұтам да, ағашым да пана екен. Аңадай қойнын ашып, жапырағын жауып паналатқан қызыл қайыңға арнап едім», – деп орындаса керек.

Құрманғазының сиқырлы музыкасы төрткүл дүниенің түкпір-түкпірінен – Мәскеу, Хельсинк, Кальяр, Токио, Бухарест, Пекиннен, Бакуден немесе Таллиннен естіген тыңдаушыларының жан дүниесін толқытпай, таң-тамаша қалдырып тамсандырмай, табындырмай қоймайды.

Оның халықтық өміршең музыкалары мазмұнының даламыздай кең ауқымдылығы, теңіздей тереңдігі, жойқын күш жігерге толы екпіні, алай-дүлей алабұртқан сезімі, емін-еркін ойнақы ырғағы, әр иірімі әсемдікке айналған көркемдігі мен асқан орындаушылық шеберлігі қазақ күй өнеріне ұлы жаңалық әкелуші ретінде даңқын бүкіл әлемге жайды. Халқымыздың Күй атасына айналды.

Мұнан әрі Құрманғазы аста-төк арқалы сезімін күй тілінде ғана айтып қалдыруға өмірін арнағандай. Төремұрат, Нарынбай, Өтен сияқты нағашы жұртының батырларына күй тілінде базына айтады. Тіптен, заты бөлек, ниеті басқа, жарым патша атанған Орынбор генерал-губернаторы В. А. Перовский қаһары күйде тосылады.

1857 жылы Құрманғазы істі болғанда В. А. Перовскийдің бұйрығымен сауға жасалған. Әйгілі, Т. Г. Шевченконың досы Н. Ф. Савичев, И. Ф. Бородин, қалмақ батыры Саранжап сияқты сол кездің озық ойлы, көзі ашық азаматтарымен Құрманғазыға тіл табыстыртқан да өнердің құдіреті еді. Кейін Н. Ф. Савичев, Құрманғазы туралы: *«Бір сөзбен айтқанда, Сағырбаев тым сирек кездесетін музыкалық дарынды жан, егер ол еуропалық білім алғанда, музыка әлеміндегі ең алып жұлдызға айналар еді», - деп жазды.*

Құрманғазы күйлерін орындаушылар:

Дина Нұрпейсова, Ерғали Есжанов, Ғылман Хайрошев, Қали Жантілеуов, Рүстембек Омаров, Әзидолла Есқалиев, Рысбай Ғабдиев, Сержан Шәкіратов, Сағын Жалмышев, Оқап Қабиғожин, Мұрат Өскембаев, Махамбет Бөкейханов, Лұқпан Мұхитов, Қаршыға Ахмедияров бұлардың қай-қайсысы да аты әйгілі өнер тұлғалары. Күй атасының дәстүрлі мектебінен шыққан сан-алуан талантты күйшілердің қай-қайсысы да қазақтың күй өнеріне мол үлес қосты.

Құрманғазы Сағырбайұлының шәкірттері:

Құрманғазы соңына шығармашылық мол мұра қалдырған дарынды композитор ғана емес, ол өз шығармаларын шәкірттеріне үйрету арқылы бүкіл бір күйші домбырашылар мектебін жасап кеткен ұлы ұстаз.

Құрманғазы Сағырбайұлының 40-қа тарта шәкірті болған деседі. Бірақ, күйшінің біраз туындысы бізге шәкірті Дина Нұрпейісованың арқасында жеткен. Дина орындаушылық ерекшелігімен ұстазының күйлерін өзінше жеткізген.

Ұлы тұлғадан тәлім алған тағы бір шәкірт – Ерғали Есжанов, Құрманғазының күйлерін еш өзгеріссіз халыққа жеткізген – Мендіғали Сүлейменов.

Бұған қоса, сол дәуірде әйгілі болған Көкбала, Менетай, Менқара, Сүгірәлі, Торғайбай, Шора сынды домбыра тарту шеберлері де Құрманғазыны ұстаз тұтқан.

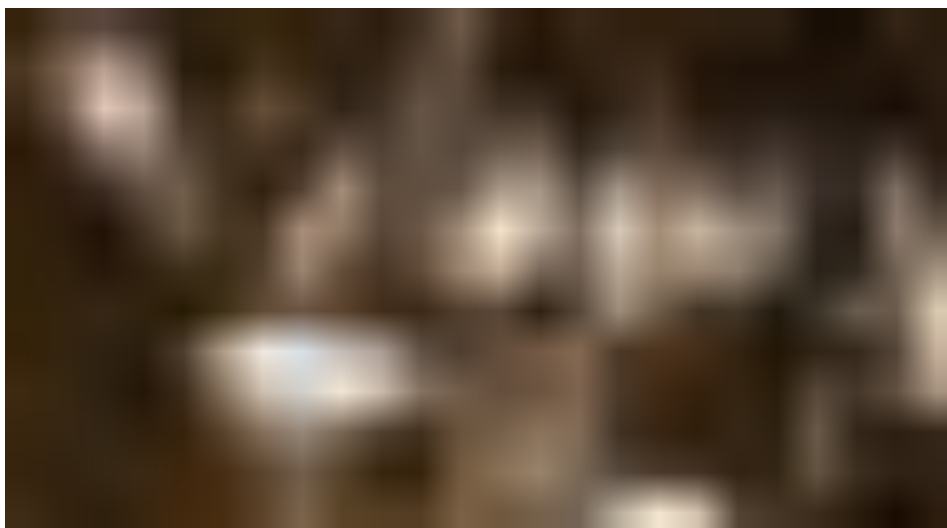
Қазақ халқына қарсы жасалған зорлық-зомбылыққа күйлерімен өз қарсылығын білдірген Құрманғазы патша өкіметіне жақпады. Оның күйлерін тыңдаған халық рухтанып, жігерленіп, тағы да бас көтеріп жүрер деген оймен оны бірнеше рет түрмеге қамайды. Күйшінің «Түрмеден қашқан», «Кісен ашқан», «Аман бол, шешем» сияқты күйлері осы тар қапасқа қамалған кезде туылған дүниелер.

Халық аспаптары оркестрінің құрылуы:

Құрманғазы атындағы Қазақ мемлекеттік академиялық халық аспаптары оркестрі Қазақстанның аспаптық музыкалық өнер тарихында бірегей әрі тұңғыш оркестр.

Бұл оркестрдің тарихи тамыры 1934 жылдың 23 сәуір күнінің ҚазССР Ағарту халкомы № 425 бұйрығы бойынша Ахмет Жұбанов оркестрдің дирижері мен көркем жетекшісі болып тағайындалған кезден бастау алады.

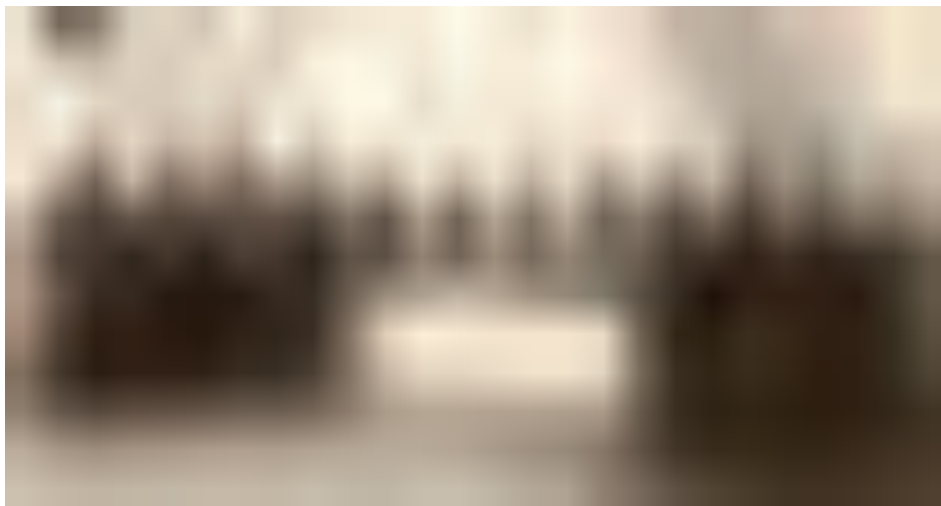
Домбыра ансамблі 1934 жылдың 1 маусымында халық өнерінің қайраткерлерімен бірге өткізілген I Бүкілқазақстандық слетінде өзінің бірінші өнер жолын бастады.

Бұл слеттің нәтижесі бойынша мынадай Қаулы қабылданды: «Ағарту халкомы халық өнерінің бірінші слетіне қатысқан қайраткерлерден колхоз, совхоз және өндірістік қауымдастықтарға қызмет етуде ұлттық аспаптармен ұлттық оркестр құрылсын. Оркестрдің еңбекақысын мемлекеттік бюджетке енгізу».

Бұл Қаулыға жауап ретінде, республика Ағарту халкомы 1934 жылдың 25 маусымында № 220 Жарлық шығарды: «25 маусымнан бастап музыкалық-драмалық техникумында КазОАК атындағы 1-ші қазақ ұлттық оркестр құрылды деп саналсын».

1953 жылы Бухарестте (Румыниялық халықтық республика) Шамғон Қажығалиевтың жетекшілігі мен бұл оркестр демократиялық жастар және студенттердің Бүкіләлемдік IV фестивалінің лауреаты атанды және алтын медальмен марапатталды.

Оркестрдің жоғары орындаушылық шеберлігі тыңдарман қауымның сүйіспеншілігін тудырып, оларды халқымыздың бай музыкалық мұраларымен, отандық және әлемдік классикалық озық музыка үлгілерімен сусындатып келеді. Әлемнің 80 жуық елін шарлап, (Франция, Италия, Финляндия, Чехославакия, Венгрия, Польша, Румыния, Болгария, Португалия, Дания, Швеция, Қытай, Түркия т.б.) қазақтың ұлттық музыка өнерінің мәртебесін жоғары ұстап, абырой-даңқын дүние жүзіне танытты.

Қазіргі таңда әйгілі оркестр ұжымында 81 өнерлі музыканттар еңбек етуде, солардың ішінде жас өнерлі дирижер Абылай Тілепберген, олардың

әрқайсысы біздің Қазақстанымызды әртүрлі сайыстарда көрсете алатын дәрежеде.

Кәсіпорын қызметінің мақсаты – Республика бойынша, таяу және алыс шетелдерде музыка өнері саласындағы мемлекеттік мәдениет саясатын тәжірибелік іске асыруға бағытталған концерттік іс-шараларды ұйымдастыру және өткізу.

Оркестрдің репертуарлық қорында 5000-нан аса туындылар бар. Құрылған алғашқы күнінен бастап күні бүгінге дейін оркестр ұжымы қаншама ұлттық және әлемнің классикалық шығармаларын үлкен шеберлікпен орындап келеді. Мәселен: Құрманғазы, Тәттімбет, Дина, Сүгір, Дәулеткерей, Глинка, Шуберт, Чайковский, Моцарт, Бетховен т.б.

Қазақ музыкалық Олимпінің шыңында тұрған әйгілі күйші Құрманғазы атындағы біздің ұлы Оркестр әрқашан белгілі ата-бабаларымыздың тарихи тамырларын ұмытпай, салт-дәстүрін жалғастыра отырып жаңа өнерлі жетістіктерге жетуге мүмкіндіктерінің бар екендігін көрсетеді.

Әр жылдары оркестр құрамында қазақ өнерінің әйгілі музыканттары – оркестр шежіресінде есімдері алтын әріптермен жазылған орындаушылар мен дирижерлар еңбек етті.

Солардың қатарында: Ахмет Жұбанов, Латиф Хамиди, Фуат Мансуров, Лұқпан Мұхитов, Оқап Қабығожин, Қали Жантілеуов, Махамбет пен Науша Бөкейхановтар, Жаппас Қаламбаев, Шамғон Қажығалиев, Роза Бағланова, Нұрғиса Тілендиев, Қаршыға Ахмедияров, Тұяқберді Шәмелов, Бибігүл Төлегенова, Ермек Серкебаев, т.б. өнер иелері бар. Солардың ішінде ерекше орынға, күмәнсіз, Оркестрдің ұйымдастырушысы, бірінші көркем жетекшісі, басты дирижері – Қазақстанның халық артисті, композиторы, академик, профессоры Ахмет Қуанұлы Жұбанов ие. Оның дирижерлік орнын басқан КСРО халық артисі, мемлекеттік премиялардың лауреаты, «Отан» орденінің иегері, профессор Шамғон Қажығалиев болды.

1944 жылы құрылғаны 10 жыл толуына орай оркестрге әйгілі күйші Құрманғазы аты берілді, 1967 жылы – «ҚР еңбек сіңірген ұжымы» құрметті атақ берілді, 1978 жылы – Академиялық оркестр, ал 1984 жылы Оркестр «Халық достығы» орденімен марапатталды.

Қаяусыз азап пен қитұрқы саясатқа бар болмысымен қарсы шыққан күйшінің жарты ғұмыры айдауда өтті. Құрманғазы алты рет абақтыға қамалып, босап шыққан. Өмірінің соңғы күндерінде тыныш өмір сүріп, (Ресей) Астрахань облысының бұрынғы (Албасты төбе) «Шайтани батаға», деген жерде 1889 жылы қайтыс болған. (қазіргі «Құрманғазы төбесі») аталады.

Кез келген ұлтты дәстүрлі музыкалық аспабы сол ұлттың музыкалық мұрасын дүниеге әкелген және ол мұраны түпнұсқа қалпында сақтай алатын бірден-бір тарихи жәдігер (ескерткіш) болып табылады.

Күні бүгінге дейін Ұлы күйшінің күйлерін нақышына келтіріп орындау дәстүрі әкеден балаға жалғасып келе жатқан құбылыс.

Құрманғазы күйлеріне арнау өлеңдер:

Құрманғазы «Адай»

Автор: Жүмекен Нәжімеденов (1967)

Екі ішек: бірі бостау, қатты бірін,
бес саусақ беретіндей ат дүбірін.
Күйшінің қатты ішекте қайраты өсіп,
екінші бостау ішекте ақты мұңы.
Секілді қорғасын-сел балқып ағып,
асығып, арна салып аңқыды анық...
Түтіліп түбірінен кеткен бұта,
толқынға батып-шығып малтығады.
Көк ала дүрмек болып ағады ағыс,
шаңқылдап шықты биік шағала-құс.
Ең соңғы жармасқаның жұлынғандай
қарайсың жанталаса жағаға алыс.
Бұралып бар толқынды қолтыққа атып;
мың сұлу бір қызықтан елтіп татып,
бәрі де суға кетіп баратқандай
мың жібек орамалды желпіп батып...
Бейне бір төңкерілген өлі қайық
жағада жартас қана қоңырайып.
Әйтеуір ала-тарғыл бұл көріністі
ұқпайсың не шаттанып, не мұңайып.
Азулы үн аңдағанның қаусатты ішін,
шаншып кеп сезді жүрек саусақ күшін;
кірсе егер құлағыңа, күй әлемін
не жек көр, не бір затты аңсап түсін...

Жүргізуші:

Екі шектің бірін қатты,
Бірін сәл-сәл кем бұра
Қазақ – нағыз, қазақ емес
Нағыз қазақ домбыра. - деп келесі кезекті домбырашыларға берейік.
Домбырашылардың орындауында «Адай» күйін қабыл алыңыздар!

«Құрманғазы»

Автор: Шабаз Иманалиев

О, дана! Күй атасы – Құрманғазы!
Күйшінің саған соқпас бар ма лажы?!
Буалдыр сонау көне заманыңнан
Күңіреніп келіп жетті күйдің сазы.
Толқынды, аласұрған «Көбік шашқан»,
Көңілдің жүйрігіндей алып қашқан.
Кезінді көріп тұрмын, көз алдымда
Қиналған, күңіренген «Кісен ашқан».
Айбынды «Сарыарқаңыз» дабыл салған,

Өр дауыс, асқақ арман топты жарған.
Бір кезде аңсағаның алдан шығып,
Бұл күнде көкке өрлеп, қанат жайған.
Күйші ата! Ұмытқан жоқ сені халқың,
Сен жүрсің бізбен бірге, әлі барсың.
Шалып жүр шын жанымен, ырғағымен,
Күйінді «Балбырауын» жастар жарқын! - деп, атамыздың ізбасарларын
«Балбырауын» күйімен ортаға шақырып қошеметпен қарсы алайық!
(Домбырашылар)

Жүргізуші:

Бір күйі бар, дәл қазақ баласындай,
Бір күй мақтар, ұлдарын шаласынбай.
Бір күйлері шалқыса «Көбік шашып»,
«Сары Арқасы» қазақтың даласындай. – деп «Сарыарқа» күйіне кезек
берейік.

Көңіл қойып тыңдағандарыңызға көп-көп рахмет! Ұлы бабамыздың рухы бізді
қашанда желеп-жебеп жүргей!
Көріскенше сау-саламатта болыңыздар!

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Әбуғазы М. Қазақтың домбыра өнері. Алматы : «Нұрсәт» баспасы, 2013. – 480 бет.
2. Кенжалиев И. Қос ішек. / И. Кенжалиев. Алматы: «Өнер», 1990. – 216 бет.
3. Құрманғазы. Күйлер. / құраст.: Қ. Ахмедияров. – Алматы, «Өнер». – 2005. – 192 б.
4. Режиссер Есмұхан Обаев. «Әйгілі адамдар» сериясы. – Алматы: «Өнер», 2011. – 213 бет+48 бет жапсырма.
5. Сейдімбек А. Қазақтың күй өнері. Монография. – Астана, «Күлтегі» баспасы. – 2002. – 832 б.

Құрастырушы: А. С. Таева,
Әулиекөл кітапханасының кітапханашысы

«Мұқаш Тойғожа ұлы» кітабының тұсаукесері

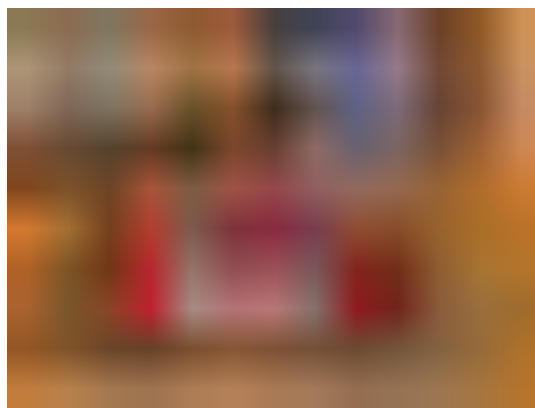
Уақыты: 11.00

Өтетін орны: Әуликөл аудандық кітапханасының оқу залы

Жүргізушілер: Таева А. С., Мукушова А. К.

Ж. 1: Тастамас туысқандар керексіз деп,
Бұл бұрын естімеген дерек, сіздер.
Тапқаным осы болды тырысқанда,
Ескімен естігеннен керекті іздеп.
Шындықтың шошытқандай туған мәні,
Білгенің білетіндер қуғанда әрі –
Тауып ап, Мұқаш жәйын жария еттім,
Тұлғасын туы етсін деп туғандары...

Ж. 2: Қайырлы күн құрметті қонақтар! Бүгін, біз сіздерді «Мұқаш Тойғожаұлы туралы тарихнама» кітаптың тұсаукесеріне шақырдық. Бұл кітап кейіпкердің өмір жолы ауызша, жазбаша мағлұматтарға негізделген тарихи-көркем шығарма. Бұл кітап ауыл тарихы, оның өткені мен бүгіні туралы алғашқы баспа басылымы.

Ж. 1: Кітапта туған өлкенің игілігі үшін жасампаздық пен шығармашылықты біріктіретін М. Тойғожаұлы туралы тарихи оқиғалар келтірілген.

Ж. 2: Кітап Молдағазы Қаженұлы Жүрсінәлин мен Қазі (Әбдіғазы) Алматылы Бексейіт тегінің бастамасымен шығарылды.

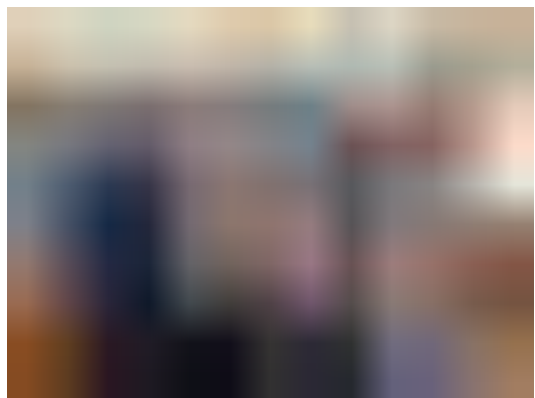
Ж. 1: Демеушілік көрсеткен Миялы жауапкершілігі шектеулі серіктестігінің атқарушы директоры Баймағамбетов Оразғали Сәтбайұлы.

Ж. 2: «Қонақ отырмаған төрдің құны жоқ, мезгілінде айтылмаған сөздің құны жоқ» демекші, бүгін өтіп жатқан іс-шарамыздың қадірлі қонағы аудан әкімінің орынбасары Сүлекеев Аят Сексенбайұлына сөз беріледі:

.....

Муз.номер.....

Кітаптың тұсаукесер рәсімі Әуликөл ауылының тұрғыны, зейнеткер Аязбаева Гаухар Ержановнаға беріледі (кітапты лентамен байлап шығару)

Ж. 1: 2021 жылдың мамыр айында шыққан «Әуликөл» газетіндегі «Асыл есім» мақаласында Мұқаш Тойғожаұлы туралы шағын өмірбаяны мен туыстарына арнап өтініш жазғаннан кейін бір жыл өтер-өтпестен баға жетпес

кітап шығып отыр. Кітап жазу идеясының қалай басталғаны, осы қиын, бірақ қызықты жолдың басталуы туралы кітап авторын айтуды сұраймыз. (Сөз Жүрсиналин Молдағазы Қаженұлына беріледі)

Ж. 1: «Ауылдың тарихы туралы, оның тұрғындары туралы материалдарды мұқият жинайтын адамдардың еңбегі үлкен назар аударуға лайық. Өйткені олар бізге өткен күндердегі оқиғалар мен адамдардың жадын сақтауға көмектеседі. Біз өткен жылдардағы жетістіктерді сақтап, көбейтіп, болашақ ұрпаққа беруіміз керек, осылайша біздің сүйікті ауылымыз ғасырлар бойы өркендеп, кішкентай Отанымыз үшін мақтаныш сезімін қалдыруымыз керек». Кітаптың беттерінде жазылған тарихи сөздер оны құруға сөзбен және іспен қатысқандардың барлығының орасан зор еңбегінің мәнін бейнелейді, тағы бір ретте өзінің жанқиярлық сүйіспеншілігі мен адалдығын дәлелдейді.

«Уақыттың жылдам жүгіруі тарихта көптеген уақыттарды, оқиғаларды өшіреді, бірақ игі істер мен іс-әрекеттер көптеген ұрпақтар үшін ризашылық жадында қалады. Біздің ата-бабаларымыз ұзақ тарихи уақыт ішінде көп нәрсені айтып, өмір сүруге мәжбүр болды. 37-нші жылдың аласапыраны, оған жалғаса келген Ұлы Отан соғысы, одан кейінгі жоқшылық, үкіметтің үрейлі үкімдерінен қорқушылық кезең» – (бұл сөздер кітаптың 363 беттерінен алынған).

Өлкетану ақпаратын ұқыпты сақтағаныңыз үшін және оны жас ұрпақтармен жомарттықпен бөліскеніңіз үшін алғыс айтамыз.

Сұрақ-жауап:

- Кітап жасау бойынша жұмысыңыздың негізгі кезеңдеріне не кіреді?
- Біз сізден осындай ауыр және маңызды жұмысқа шабыттандырған эмоциялармен бөлісуіңізді сұраймыз.
- **Елестетіп көрейікші:** Осы кітаптың кейіпкері Мұқаш Тойқожаұлымен кездессеңіз. Қандай сұрақтарды қояр едіңіз?
- Осы кітапты 5 түрлі сөзбен сипаттап өтсеңіз. (тарих, маңызды деректер, бір отбасының тарихы, жерлесіміз, болыс (волость), бақай руы)
- Сіздің сүйікті дәйексөзіңіз (цитата), дана дәйексөздеріңіз, ойлар бар ма?
- Кітап жазу әдетте авторға бір нәрсені үйретеді. Бұл кітапты жазғанда не үйрендіңіз?
- Сіз өзіңізге арналған сынға (критикаға) қалай қарайсыз?
- Болашаққа арналған жоспарлар бар ма? Құпия болмаса бөлісесіз бе?
- Әр адамға қандай 3 кітап оқуға кеңес берер едіңіз?

Келген қонақтарға сөз беріледі:

Ж. 1: Бүгінгі рухани кездесуді біздің кітабымыздың тағы бір дәйексөзімен аяқтағымыз келеді: «Біз, кішкентай Отанымызды жақсы көреміз, туған өлкемізді, оның бірегейлігі мен көрікті жерлерін тамашалаймыз және мақтан тұтамыз. Табиғат бізге өмір үшін керемет бұрыш сыйлады, ал біздің өміріміз қандай болады, тек бізге, біздің қалауымыз бен мүмкіндіктерімізге байланысты».

Ж. 2: Сонымен, еңбек етейік, отбасылар құрайық, балаларды тәрбиелейік, мерекелерді қарсы алайық, амандық үшін дұға етейік, өз жерімізде, Отанымыз үшін, оның бақытты болашағы үшін өмір сүрейік! Отбасыларыңызға амандық, бейбіт аспан және ауылымыз бен өлкемізге гүлдену тілейміз!

Ж. 1: Еске алмай зор еңбегін халыққа еткен,

Жауыздар жаза кесіп жазықты еткен.

Ғұмыры ғибратқа толы бұл жан,

Өз атын тарихқа өзі жазып кеткен.

Ж. 2: Түртпектеп Намыс, Парыз бірі ішіңнен,

Жиренбай МҰҚАШ деген ұлы есімнен,

Ей, ұлдар сол атаңа жазылсаңшы,

Аршып ап – атағын күресіннен.

Заман кетіп, қылықсыз құлы есірген,

Тағылыммен шықпай тұрып, түрі есіңнен,

Есімін сақтамасаң атын алып,

Еңбегі қайда қалмақ ұл өсірген?!

Ж. 1: Жаңа кездесулерге дейін! Қош сау болыңыздар!

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Алматылы, Қазі. Асыл есім [Мәтін] : Мұқаш Тойғожаұлы туралы не білесіз? / Қазі Алматылы // Әулікөл. – 2021. – 27 мамыр. – Б. 5.
2. Арыстанғалиұлы, Кәкімжан. Әуелгі Әулікөл тарихынан [Мәтін] / Кәкімжан Арыстанғалиұлы // Әулікөл. – 2015. – 22 қантар. – Б. 5–6.
3. Бексейіт, Қазі Алматылы. Мұқаш Тойғожа ұлы туралы Тарихнама [Мәтін] : кейіпкерлерінің өмір жолы ауызша, жазбаша мағұлыматтарға негізделген тарихи-көркем шығарма / Қ. А. Бексейіт. – Қостанай : Шапақ, 2022. – 418, [2] б.
4. Сыздықова, Жұмакүл. Мұқаш Тойғожа ұлы [Мәтін] : 40 жыл бойы ел тізгінін қолында ұстап болыс болу текті кісінің қолынан ғана келеді / Жұмакүл Сыздықова ; Суретті түсірген Гүлшат Сатыбалдина // Әулікөл. – 2023. – 27 шілде. – Б. 2.
5. Хакімжанова, Жұмакүл. Мұқаш Тойғожа ұлы жайлы [Мәтін] : Кітапта кейіпкердің өмір жолы жан-жақты баяндалған / Жұмакүл Хакімжанова // Әулікөл. – 2023. – 6 сәуір. – Б. 2.

Құрастырушы: А. К. Мукушова,
Әулікөл кітапханасының аға библиографы

«Казахский партизан»

Вечер-памяти

(посвященный 105- летию со дня рождения Касыма Кайсенова)

Цель: знакомство с выдающимся деятелем казахской литературы, основоположником темы партизанской войны в казахской литературе – Касымом Кайсеновым; формирование у читателей нравственно-патриотических качеств, повышение интереса к военной истории.

Оборудование: портрет К. Кайсенова, цитата К. Кайсенова, видеоролики.

Ход мероприятия

*«Я воевал за Родину, и за это мне не нужны никакие награды,
кроме уважения и любви моего народа»*

Касым Кайсенов

Библиотекарь: В этом году наша страна отмечает 105-летие Народного героя РК, лауреата Международной премии имени А. Фадеева, лауреата литературной премии имени Бауыржана Момышулы, казахстанского писателя, ветерана Великой Отечественной войны – Касыма Кайсенова.

Биография

Родился 23 апреля 1918 года в поселке Асу-Булак Уланского района Восточно-Казахстанской области в семье простого крестьянина Кайсы и его супруги Бижамал мальчик по имени Касым. Все то, что присуще родному краю, вошло в его плоть и кровь. В его характере и творчестве легко угадываются и беспредельная высота, и чистота помыслов, и неукротимость

поиска. Это были трудные времена после Октябрьской революции и гражданской войны. С детства он испытал все тяготы и лишения, но даже в самом юном возрасте он никогда не склонял голову и не унывал. В 1935 году, семнадцатилетним юношей, Касым Кайсенов приезжает в Усть-Каменогорск и поступает учиться в техникум политпросвещения. Это учебное заведение он заканчивает уже вместе со своей супругой в 1938 году. За год до этого события Касым Кайсенов женился на красавице Асылхан, которой в ту пору было всего шестнадцать лет. В 1939 году, работая в Павлодарской области в должности инструктора областного отдела народного образования, откуда был призван Кайсенов в ряды Советской Армии. А в 1939 году – на финскую войну, но, благодаря его внешним данным, был оставлен в Москве, где три года учился в специальной разведывательно-диверсионной школе. В такую школу отбирали одного из тысячи, солдат подготавливали к подрывной деятельности в тылу врага.

Ведущий 1: Партизанская жизнь /рассказ сопровождается показом видеоролика «Казахский партизан» (04.03 мин.)

<https://www.youtube.com/watch?v=kIS08bhcjVg> (дата обр. 03.12.23 г.)
<https://ok.ru/video/5355659397677> (дата обр. 03.12.23 г.)

По окончании в ноябре 1941 года школы военной разведки был направлен в штаб Северо-Западного фронта, откуда, получив специальное задание, был заброшен в тыл врага для организации на территории оккупированной Украины партизанского движения. На этой земле Касым Кайсенов командовал отрядом под номером три, носившим имя Чапаева. В дальнейшем, до конца 1944 года, участвовал в партизанских движениях на территориях Молдавии, Чехословакии, Румынии. На Украине Кайсенов организовывал партизанские отряды и одновременно занимался диверсионной работой. Партизан обучали минному, взрывному делу, владению различного вида оружием. Касым Кайсенов от природы был смелым человеком, физически сильным. В то время партизанское снаряжение человека, забрасываемого во вражеский тыл, составляло 80 килограммов – автомат, боеприпасы, связки гранат и так далее. Если прыгал радист, то он нёс на себе громоздкую рацию. Партизан сбрасывали в лесах ночью, под утро. Однажды, когда Касым Кайсенов был в очередной раз заброшен, он приземлился на крыше церкви. Это был купол с крестом наверху. Касым зацепился стропами за крест, получилось, что он как бы распят на этом кресте. Поверхность купола совершенно гладкая. И даже если бы он освободился, то сорвался бы и полетел вниз. Деревня была глухой, в ней не стояли немцы. Касым не мог дотянуться до ножа и висел так до утра. Утром появились старики, идущие к церкви. Партизан начал кричать: Снимите меня, люди! А те, увидев ожившее распятие, упали на колени и начали молиться. Люди во время войны становятся более верующими. Они подумали, что это знамение, спасение – от неба, от Бога. Касым Кайсенов долго уговаривал их. Наконец, ему помогли спуститься, поняв, что к ним с небес опустился партизан. Еще был случай, когда Касым отправился на оккупированную немцами территорию – в деревню за продуктами для партизан. Люди собрали огромную корзину со

снедью, и Касым направился в лес. По пути проголодался, стал доставать сырые яйца и выпивать их одно за другим. Таким образом корзина на два десятка яиц стала легче! Тем временем на деревню нагрянули немцы. Они узнали, что там побывал партизан, и бросились вдогонку. Им легко было следовать за ним, так как Касым оставлял за собой следы в виде цепочки яичной скорлупы. К счастью, Касым услышал рокот мотоцикла и сумел скрыться. На Украине немцы держали около пяти дивизий, которым противостояла огромная партизанская сила, возглавляемая Ковпаком, равная по организации и численности регулярным войскам. Вермахт нёс на территории Украины огромные потери. И в этом партизанском движении имя Касыма Кайсенова-Васи – стало известным. Его горячо любили местные жители. Более того, его имя Вася вселяло в людей уверенность, что мир придет. Его четырежды посылали в тыл врага на Украине. Когда Касым Кайсенов выполнял первое задание, пробиваясь из окружения фашистов, многие вокруг него погибли, он остался один. Под Киевом и Полтавой Касым был ранен, но продолжал свою борьбу, находился среди партизан. В 1943 году его сбросили с самолета в Молдавии, его враги встретили огнем, но «непробиваемый» Касым остался жив.

Ведущий 2: Летом 1944 года в штаб партизанского движения Украины поступила информация: в карпатских горах находится засекреченный немецкий концлагерь «Белая Таня», в котором томятся 700 узников – коммунистов, партизан, офицеров, деятелей освободительного движения. Было решено освободить их. Но кому поручить столь ответственное и опасное задание? Ведь лагерь тщательно охранялся отборными эсэсовцами. Выбор пал на везучего, но в то же время осторожного и хитрого партизанского командира Васю. Именно под этим псевдонимом Украина, Молдавия и Чехословакия знали офицера из далеких казахских степей Касыма Кайсенова. Несколько дней партизаны внимательно следили за лагерем. Выяснили: каждый день большую часть военнопленных выводят под конвоем на заготовку древесины. Действуя скрытно, партизаны напали на охрану, без единого выстрела обезвредили ее, освободив 600 человек. Под вечер, переодевшись в немецкую форму, они повели военнопленных в лагерь. Часть эсэсовцев была перебита, а 36 фашистов, в том числе начальник концлагеря Зиберт, были взяты в плен. Среди густых зарослей камыша, которые охватил огонь, бывают некоторые камыши, которые не горят. Так и Касым Кайсенов не сгорел в жестоком огне войны. В ту грозную пору ему было всего двадцать три года. Оказавшись сначала в темных и густых лесах Украины, он дошел до Карпатских горных вершин.

Во фронтовой жизни Касыму Кайсенову навсегда запомнилась битва за Днепр. По заданию командования фронта в 1943 году (с 21-го на 22-ое сентября) отряд в 150 человек, которым командовал Касым Кайсенов, вместе с бойцами действующей армии, с тяжелым боем переправляется на южный берег реки. Проявив отвагу и мужество при форсировании Днепра и закрепившись на правом берегу в районе знаменитого Букринского плацдарма, бойцы отряда сопровождали основные силы Красной Армии и

обеспечили им переправу. Шли жестокие и кровопролитные бои. Решив вернуть утерянные позиции и отбросить подразделения советских войск на левый берег Днепра, фашисты неоднократно предпринимали яростные контратаки, но их каждый раз встречал сокрушительный огонь из пулеметов и автоматов наших бойцов. Отряд Кайсенова уничтожил сотни немецких солдат и офицеров, но поредели и ряды боевых товарищей легендарного партизанского командира. Он всегда оставался живым в самых опасных операциях. Будучи командиром отряда, участвовал в более ста военных походах и диверсиях.

Библиотекарь: За это он должен был быть представлен к званию Героя Советского Союза, но по непонятным причинам звание получил другой человек. Трижды его выдвигали на звание Героя Советского Союза, но нашлись противники, до сих пор безымянные, которые препятствовали этому. Сам Касым Кайсенов об этом никогда не переживал. Он говорил: «Я воевал за Родину, и за это мне не нужны никакие награды, кроме уважения и любви моего народа».

БОЕВЫЕ НАГРАДЫ

За боевую отвагу в годы Второй мировой Касым Кайсенов награжден орденом Великой Отечественной войны 1 и 2 степени, орденом «Богдан Хмельницкий», наградой «Партизаны Чехословакии» и многими другими медалями и орденами. Правительство Украины наградило его орденом «За особую отвагу» 2 и 3 степени.

ПОСЛЕВОЕННОЕ ВРЕМЯ

Ведущий 1: По окончании войны К. Кайсенов возвратился в Казахстан и работал ответственным работником в Аппарате Президиума Верховного Совета Казахской ССР. В качестве заместителя председателя райисполкома Жуалинского и Свердловского района Жамбылской области активно участвовал в восстановлении послевоенного народного хозяйства. С 1951 по 1954 год учился в отделе переводчиков двухгодичной партийной школы при ЦК Коммунистической партии Казахстана.

ТВОРЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

Ведущий 2: Касым Кайсенов через Жумагали Саина познакомился с К. Аманжоловым, Х. Ергалиевым, М. Алимбаевым и другими писателями-фронтовиками. Так он познакомился с литературной средой. По совету друзей Касым начал писать про партизанскую жизнь. С 1953 по 1972 год работал заместителем директора издательства Жазушы, директором бюро пропаганды художественной литературы при Союзе писателей Казахстана, заместителем директора издательства Кайнар. Касым Кайсенов автор многочисленных произведений, в которых правдиво описывал самые трудные периоды Великой Отечественной войны, беззаветный героизм простых солдат. Его первая книга Молодой партизан увидела свет в 1954 году. После этого были опубликованы книги «Юные партизаны», «Партизаны Переяславля», «Из когтей смерти», «Мальчик в тылу врага», «На Днепре», «Народные мстители», Партизанские тропы» и многочисленные рассказы, очерки, сборники повестей. Многие произведения автора были переведены на русский, украинский и другие

языки. В последнее время писателем были изданы книги «Я верю в будущее своей страны» и «Воспоминания и записки» (сопровождается показом книг из фонда)

После обретения Независимости, в канун 50-летия Победы в Великой Отечественной войне в 1995 году Указом Президента Республики Казахстан Н. Назарбаева Касыму Кайсену присвоили звание Национального Героя – «Халық Қаһарманы». Так восторжествовала справедливость, и с большим волнением он воспринял эту новость. Умер 30 декабря 2006 года в Алма-Ате. Похоронен на Кенсайском кладбище. Также он является лауреатом литературной премии имени Бауыржана Момышулы.

Использованная литература:

1. «Казахская ССР» : 4-томная краткая энциклопедия / Гл. ред. Р. Н. Нурғалиев. Ред. кол.: Ж. М. Абдиұльдин, А. Абдулин, Ж. А. Абуталипов и др. – Алма-Ата ; Гл. ред. Казах. сов. энциклопедия, 1991. – 688 с.
2. «Казахстан» Национальная энциклопедия Т. 3. / Гл. ред. Б. Баян. – Алматы : Главная редакция «Қазақ энциклопедиясы», 2005. – 560 с.
3. Кайсенов Касым. Партизанской тропой. Перевод с казахского. – Алма-Ата : Жазушы, 1970. – 344 с.
4. Писатели Казахстана : Справочник Сост. Ауэзов М., Жорабеков К., Жангужина Р. – Алма-Ата : Жазушы, 1982. – 280 с.

Интернет – ресурсы:

5. <https://www.proshkolu.ru/user/kuralau55/file/5577094/> (дата обр. 03.12.23 г.)
6. <https://novoetv.kz/kasym-kajsenov-fakty-o-narodnom-geroe-respubliki-kazakhstan/> (дата обр. 03.12.23 г.)

Составитель: Тулегенова З.Б.
библиотекарь Юльевской сельской библиотеки

«Колыбель знаменитых предков» Исторический час /к 150-летию А. Иманова/

Цель: освещение жизни и героических подвигов казахского батыра, лидера национально-освободительного восстания 1916 года, представление широкой публике произведений о герое.

Оформление: слайд презентация, фильм «Амангельды», книжная выставка «Халық батыры».

Ход мероприятия

1 ведущий: Сәлеметсіздер, құрметті қауым!

2 ведущий: Здравствуйте!

ПАМЯТИ ГЕРОЕВ

Амангельды был здесь желанный гость,

Он и теперь тут на почетном месте.

О, если бы хоть раз мне довелось

Побыть в бою с моим героем вместе!
Я был бы счастлив!
Ведь его поход,
Его борьба за жизнь и за свободу
К счастливой жизни привели народ.
Герой погиб,
Он жизнь отдал народу.
Ты видишь:
Вот могилы партизан.
Запомни каждого героя имя.
Они дрались за новый Казахстан,
Сними же шапку,
Преклонись пред ними.

Сырбай Мауленов (перевод В. Копытина)

1 ведущий: Белгілі қазақ жазушысы Сырбай Мәуленовтың бұл сөздері біздің жерлесіміз, 1916 жылғы ұлт-азаттық қозғалысының жетекшісі Амангелді Имановқа арналды. Биыл батырдың 150 жылдығы.

2 ведущий: Имя Амангельды Иманова – легендарного батыра, одного из руководителей национально-освободительного восстания 1916 года в казахских степях, пламенного большевика, героя гражданской войны навсегда вписано в героическую летопись Советского государства как пример мужества, храбрости, беззаветной верности делу революции.

Ведущий 1: Амангелді Үдербайұлы Иманов (03.04.1873–18.05.1919) – қазақ халқының батыры. Қазақстанда 1916 жылы өріс алған ұлт-азаттық көтерілістің басшысы. Торғай уезі Қайдауыл болысының 3-ауылында кедей шаруа отбасында туған. 1918 жылдан Компартия мүшесі. Жеті жасында әкесі, одан бес жыл кейін шешесі қайтыс болып, жастайынан жетім қалды. Ол байларға жалшы болды, еңбекші халықтың тартқан қайғы-қасіретін, ауыр тұрмысын көрді. Оның патша үкіметіне, байлар мен билердің езгісіне деген өшпенділігі осы кезден-ақ қалыптаса бастады. Байқоңыр көмір кенінде темір ұстасы болған жылдары орыс жұмысшыларымен араласып, таптық сана-сезімі оянды.

Ведущий 2: Жизнь и деятельность выдающегося сына казахского народа, отважного борца за свободу Амангельды Иманова неразрывно связана с судьбами казахских трудящихся масс. Амангельды Иманов принадлежит к поколению людей, испытавших все невзгоды и тяготы патриархально-феодалных отношений в казахском обществе, все усиливающегося национального и колониального гнета со стороны царизма.

Ведущий 2: Феодалдар мен патша билігінің озбырлығына қарсы күресте белгілі бір тәжірибе жинақтаған Амангелді көтеріліс барысында балуан ретінде көпшіліктің ұйымдастырушысы болып өсті. Ол үлкен шыдамдылық пен табандылық танытты, өз жақтастарының мүдделерін қорғай білді. Бай-феодалдар патшалығы үшін күресуге үгіттеген кезде, Амангелді Иманов соғыстың неден басталғанын түсінуге тырысып бақты.

Ведущий 1: В обстановке подъема революционного движения в царской России в 1916 году началось восстание в Казахстане и Средней Азии. Поводом к восстанию в Казахстане явился указ царя Николая II от 25 июня 1916 года, названный «реквизицией», о призыве казахов в возрасте 19–43 лет на прифронтовые окопные работы.

Ведущий 2: Из книги «Амангельды Иманов» (составители. М. К. Козыбаев, П. М. Пахмурный) говорится: «Из уст в уста переходило здесь имя Амангельды. Рассказывали о его мужестве, о меткости его выстрелов, о непримиримой его ненависти к царским слугам и насильникам. В глазах восставших Амангельды был признанным боевым руководителем. И когда позднее задумались мы над тем, кого избрать сардаром – главнокомандующим, тысячи джигитов единодушно назвали одно имя: Амангельды!» В ходе восстания А. Иманов проявил себя как стойкий боец, убежденный в антинародном характере государственной власти.

Ведущий 2: Число участвовавших в восстании сарбазов (воинов) составило 50 тысяч человек. В октябре 1916 года только в Торгайском и Иргизском уездах было образовано около 20 отрядов. Амангельды установил в отрядах строгую дисциплину, научил повстанцев пользоваться оружием и требовал усвоить правила ведения боевых действий. Повстанцы организовали несколько атак против местных органов царской власти и окружили город Торгай. В этой операции ярко проявились организаторские и военные таланты Амангельды. Его сарбазы показывали пример бесстрашия и решительности.

Царское правительство было вынуждено выслать карательные войска, чтобы дать отпор воинам Амангельды. Только после прибытия основных вооруженных сил противника, через 27 дней, Амангельды отвел свое войско. В январе 1917 года он снова предпринял действия по захвату города, но был вынужден отступить, так как силы были неравны. В это время Амангельды стал проникаться передовыми идеями большевистской партии. Установив связь с большевиками, организовал борьбу против алашординцев, которых считал проповедниками идей временного правительства, разъяснял народным массам суть пролетарской революции.

Ведущий 1: Хорошо знавший А. Иманова один из его друзей – Д. С. Денисов, характеризуя его, пишет:

«Жизнь Амангельды не была легкой, его постоянно преследовали, и он всегда держался настороже. Если бы он смирился и перестал бороться с баями и защищать бедноту, его оставили бы в покое. Но он был не таков, и в конечном счете баи и чиновники организовали такое систематическое преследование Амангельды, что он был вынужден долго скрываться в степи. Амангельды был крепкий и мужественный человек. После он никогда не говорил о лишениях, которые перенес в скитальческие годы, а если и

рассказывал о них, то всегда что-нибудь смешное. Он был на редкость жизнерадостным человеком».

Ведущий 2: Некоторые черты его характера и внешнего облика описываются в воспоминаниях родственницы Амангельды, Рысты Байегизовой. Амангельды нередко заезжал в аул на урочище Тересбутак, что близ Байконура, где проживала Рысты со своим мужем:

«Как сейчас помню лицо Амангельды, - говорится в воспоминаниях, записанных со слов Рысты, – его искрящиеся живые глаза, негустую и короткую черную бородку и такие же усы. Он был коренастый и крепкий, немного сутулился, говорил скороговоркой и чуть-чуть шепелявил. Хорошо пел и играл на кобызе и балалайке. Во всех соревнованиях всегда был первым, да и вообще не любил кому бы то ни было уступать. В минуту хорошего настроения он всегда шутил, и широкая улыбка озаряла его энергичное лицо... Амангельды был очень трудолюбивый человек и, как говорится, мастер на все руки».

Чтец :

АМАНГЕЛДІ БАТЫР

(дастаннан үзінді)

Жасынан батыр болды Амангелді,
Ерлігін Амангелді көзім көрді.
Өзім де сол батырдың жыршысы едім,
Жырлайтын сол ерімді кезім келді.
Құтқарып Сарыарқаны зар, азаптан,
Елімнің дұшпанынан кек әперді,
Әйгілі Қобыландының әруағымен
Еске алам кешегі өткен кеменгерді.

* * * *

Мың сегіз жүз жетпіс төрт болды жылы,
Қыс өтіп май айында жазғытұры.
Батырға жүкті болған Қалампырдың
Тоғыз ай тамам болды тоғыз күні.
Әйелдің кәдесімен толғатқан соң,
Балыққа бірге отырған хабар қылды.
Төлеген, Бисембімен және Бисен –
Қалмастан тегіс келді көршілері.
Босанып аман-есен Қалампыр жас,
Болашақ батыр сонда дүние көрді.
Баланы шомылдыра қолына алса,
Қып-қызыл оттай жанған екі көзі.
Бір нәрсе көтеретін адамдай-ақ
Созылған екі жаққа екі қолы.
Бір сүйем ұрындығы тіке шыққан,
Тұсында нақ жүректің жалғыз қылы.
Желкеден жауырынға тіке түскен
Құлындай жаңа туған жалдың түрі,

Төлеген қасындағы айтты көпке:
«Адамның жан пар келмес бұл дүлдүлі,
Қасқиып қалың етті жарып шыққан,
Жүректің нақ үстінен шыққан түгі.
Жаулардан қастық қылған аман сақта,
Қарағым қасында бол күндіз-түні...»
Баланың Амангелді атын қойды.
Той қылып өздерінше барын сойды,
Тарқасты бата беріп жиналған көп:
«Ғұмырлы болсын балаң абыройлы».
Батырдың туғаннан түрі бөлек,
Шүйделі бас форымы дөп-дөңгелек,
Сүйріктей судан шыққан екі қолы,
Буынның саусағында белгісі жоқ,
Тұтасқан екі қастың аралығы,
Бесіктей бұлшық еті, жұмыр білек.

Омар Шипин

Ведущий 2: В октябре 1917 – январе 1918 года Амангельды активно участвовал в установлении Советской власти в Торгае и Торгайской области (ныне Костанайская область), был военным комиссаром Торгайского уезда. Вступил в ряды большевиков под влиянием Алиби Жангельдина. В марте 1918 года участвовал в работе областного съезда Советов (Оренбург, 1918). В июле 1918 года во главе группы советских работников проводил выборы аульных и волостных Советов. В годы Гражданской войны совместно с А. Жангельдиным формировал первые в Казахстане национальные красноармейские части, помогал партизанам в тылу войск Колчака. После ликвидации Советской власти в Торгае 20 апреля 1919 года А. Иманов был взят в плен и убит.

Ведущий 1: Амангелдінің денесінің қалдықтары Амангелді ауданының орталығында, оның ескерткіші орнатылған алаңда соңғы баспана алғанға дейін бірнеше рет қайта жерлеуден аман қалды. Оның Рамазан және Шәріп деген екі ұлы болды. Амангелді өмірі мен күресі ақындар мен жазушылардың, суретшілердің, композиторлардың, кинорежиссерлердің шығармаларында көрініс тапқан. Жамбыл Жабаев, Омар Шипин және басқа да ақындар Амангелдіге өлеңдері мен поэмаларын арнады. Жазушы Ғ. Мүсірепов «Амангелді» пьесасында халық батырының көркем бейнесін жасады. Халық суретшілері А. Қастеев («Амангелді» портреті, «Амангелді шабуылы», «Торғай жорығы» картиналары) және К. Телжанов («Амангелді») бейнелеу өнеріндегі батырдың бейнесін жасады. 1938 жылы режиссер М. Левин «Амангелді» фильмін түсірді.

(Просмотр отрывка из фильма 6 мин.)

Ведущий 1: Героический жизненный путь Амангельды Иманова является примером для многих поколений казахского народа, его имя вписано золотыми буквами в историю нашей Родины.

Список использованной литературы:

1. Иманов Амангельды [Текст] : Статьи, документы, материалы / Сост. М. К. Козыбаев, П. М. Пахмурный ; Под ред. С. Б. Бейсембаева ; Ин-т истории партии при ЦК КП Казахстана – филиал Ин-та марксизма-ленинизма при ЦК КПСС. – [Алма-Ата] : [Казахстан], [1974]. – 264 с. : ил., карт.; 20 см
2. Иманов Амангельды (1873–1919 гг.) [Текст] : [казахский народный батыр, руководитель нац.-освободительного восстания] // Исторические личности / [сост. Тогусбаев Б., Сужикова А.] – Қостанай, 2010. – С. 289.
3. Иманов Амангельды Удербай-улы [Текст] : [народный батыр, руководитель нац.-освободит. восстания] // Казахская ССР : 4-томная. крат. энцикл. / гл. ред. М. К. Козыбаев. – Алма-Ата, 1985. – Т. 1. – С. 66.

Интернет источник

<http://bibliotekar.kz/chitat-onlain-amangeldy-imanov-m-k-kozyb> (дата обращения 20.11.2023 г.)

Составитель: Н. П. Юрченко, Методист отдела МБО,
Аулиекольской районной ЦБС

«Абай в моём сердце» Литературный портрет

*«Только разум, наука, воля, совесть возвышают человека.
Думать, что можно иначе возвыситься, может только глупец»
Абай Кунанбаев*

Цель:

- знакомство с творчеством Великого Абая Кунанбаева
- развивать у учащихся духовно- нравственную культуру
- воспитывать у подрастающего поколения чувство гордости, патриотизма за великого сына степей казахского народа

Оформление: книжная выставка и портрет Абая Кунанбаева, презентация, картинки, высказывания Абая.

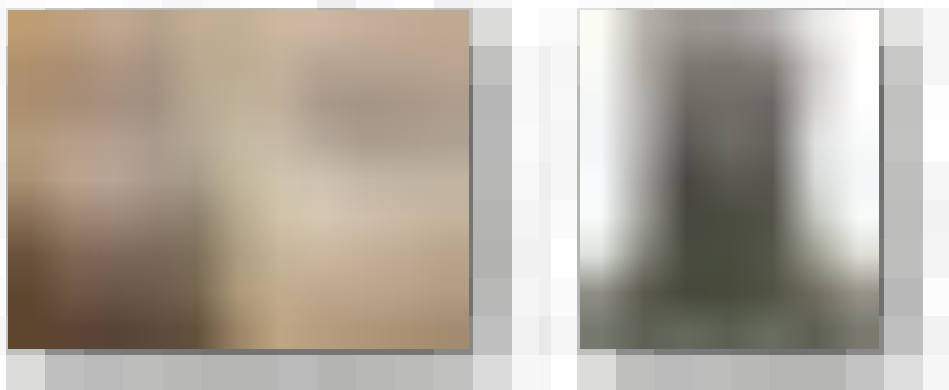
Ход мероприятия

Здравствуйте, ребята! Сегодня наша встреча посвящена великому казахскому поэту Абаю Кунанбаеву. Абаем создано около 170 стихов, 56 переводов, написаны поэмы, «Слова назидания»=«Қара сөздер». Известно, что Абай всегда мечтал быть не только сыном отца, а сыном отечества. И сегодня он достиг своей мечты и гордо восседает на самом почётном месте нашего торжества, как признанный всем миром мудрый и прозорливый учитель, поэт

и гений человечества. Это слова нашего великого писателя Мухтара Ауэзова о великом АБАЕ.

*«Природа Абая, голос Абая, дыхание Абая –
Это дыхание времени, голос самого народа.
Сегодня голос поэта сливается с нашими голосами,
Крепнет и набирает новую мощь»*

Этими глубокими и поистине верными словами Мухтар Ауэзов охарактеризовал Великого человека, поэта и не только поэта, его званиям и регалиям нет границ, многогранный, многоликий Абай!

Как вы уже догадались, речь пойдет об Абае Кунанбаеве. Сегодня мы определим, какие именно стороны соединил в себе великий гений казахского народа. Для того чтобы начать наше мероприятие, вы должны сосредоточиться быть не только зрителями, но и соучастниками нашего мероприятия.

Вы согласны раскрыть с нами все стороны Абая?

На фоне музыки выходит ученик в образе Абая, в костюме (шапан и головной убор)

Абай: Хорошо я жил или плохо, а пройдено немало; в борьбе и ссорах, судах и спорах, страданиях и тревогах дошел до преклонных лет; выбившись из сил, пресытившись всем, обнаружил брэнность и бесплодность своих деяний, убедился в унизительности своего бытия. Чем теперь заняться, как прожить оставшуюся жизнь?

Библиотекарь: Так начинает Абай «Слово первое» своего духовного завещания. После долгих размышлений он, наконец, решил:

Абай: Возьму я в спутники бумагу и чернила, стану записывать свои мысли. Абай уходит.

Библиотекарь: Великий мыслитель, выдающийся поэт и непревзойденный борец за процветание казахского народа Абай Кунанбаев стал основоположником классической литературы Казахстана. Творческое наследие литератора стало духовным достоянием нации и обогатило культуру казахского народа. Стихи Абая были написаны более полутора веков назад, но не теряют своей значимости и актуальности в современном мире.

Произведения великого классика нашли признание в разных частях мира и были переведены на многие языки. И сегодня мы хотим отдать дань прозорливости мысли, поэтическому мастерству Абая.

Сегодня мы определим, какие именно стороны соединил в себе великий гений казахского народа.

Для начала, давайте познакомимся немного с его биографией.

Настоящее имя – Ибрагим, но прозвище Абай (каз. Абай «внимательный», «осторожный»), данное матерью, закрепилось за ним на всю жизнь.

Абай родился в 1845 году в Семипалатинской области, среди голубых Чингисских гор. Он был сыном главы рода Тобыкты, степного царя, властного и коварного Кунанбая. По происхождению и по воле отца Абай должен был стать таким же правителем, как и Кунанбай. Но судьба пытливого и талантливого от природы Абая сложилась по-иному. Акыны и сказатели воспитали в нем искреннюю любовь к родному народу, его истории и богатому культурному наследию, от матери он унаследовал доброе сердце, в котором с каждым днем росли возмущения против насилия и зла, чинимого баями. Учился в медресе муллы Ахмет-Ризы в Семипалатинске и одновременно посещал русскую школу. Абай не собирал и не хранил свои творения, так как при его жизни еще не было традиции публиковать свои произведения. Поэтому многие его труды, написанные экспромтом, порой наспех, иногда просто на клочке бумаги, для нас навсегда утеряны. Дошли до нас те стихи, которые люди знали наизусть. Оставшиеся были включены в рукописи муллы Мурсеита.

Абай не исправлял, не обрабатывал однажды написанное. Сам он не раз признавался, что если бы обрабатывал свои творения, они, наверняка, стали бы более совершенными. Но и в том, первоначальном виде творения Абая являются высшими образцами человеческого гения.

Великий сын казахского народа, Абай Кунанбаев, оставил в наследие прекрасные творения. В них воплощена вся его жизнь, его мечты о светлом будущем. Его пламенные стихи и мудрые «Слова назидания» никогда не утратят своей силы и свежести. Абай вечно с народом.

Песнь его по степи летит!

Возносится до горных кручей!

На снежных пиках в вышине

И на скалистой крутизне

Мы видим след певца могучий!

Звучит песня «Я привет шлю, Каламкас» («Айттым сәлем, Қаламқас»)

Библиотекарь: А сейчас я вам предлагаю ответить на вопросы об Абае Кунанбаеве, а именно о его жизни и творчестве.

Итак, готовы, начинаем!

1. Когда и где родился Абай? (10 августа 1845 г., в Чингистауском районе Семипалатинской области)

2. С какого возраста Абай начал писать стихи и о чем? (с 14 лет, стихи о красоте женщин, сатирические экспромты, посвящения)
3. Какое образование получил? (начальное образование у муллы, в ауле, затем в медресе г. Семипалатинска, немного проучился в русской школе (13 лет))
4. Какие песни на слова Абая вы знаете? («Айттым, сәлем, Қаламқас», «Көзімнің қарасы»)
5. 2 брата матери Абая Контай и Тонтай были знаменитыми людьми в степи края. Кем они были? (юмористы)
6. В 1918 году в Семипалатинске издавался литературный журнал «Абай». Какое произведение впервые было в нем опубликовано? («Гаклия» – «Книга назиданий»)
7. Какие стихи русских поэтов были переведены Абаем? («Слон и моська», 8 отрывков из «Евгения Онегина», письмо Татьяны)
8. Какое настоящее имя Абая? (Ибрагим)
9. Назовите 3 источника, питавших творчество поэта? (восточная, европейская, русская литература)
10. Как назывался фильм, созданный в 1945 году об Абае? («Песни Абая»)
11. Кто является автором и соавтором трагедии «Абай»? (М. Ауэзов, Леонид Соболев)
12. Как звали девушку первой романтической любви Абая? (Токжан)

Библиотекарь: Великий сын казахского народа, Абай Кунанбаев, оставил в наследие прекрасные творения. В них воплощена вся его жизнь, его мечты о светлом будущем. Его пламенные стихи и мудрые «Слова назидания» никогда не утратят своей силы и свежести. Абай вечно с народом.

Абай, сын своего века, является и нашим современником. Имя и творения Абая пережили свою эпоху. Он был и остается гордостью казахского народа.

Так будем же достойны незабвенной памяти Абая!

Наследие Абая – это духовное богатство, вобравшее в себя всю мудрость нашего народа, накопленную на протяжении веков. Его труды бессмертны, с течением времени они становятся все более актуальными и определяют ориентиры для общественной и культурно-духовной жизни. Спасибо за внимание!

Список использованной литературы:

1. Арланов, Серик. Песни Абая на струнах души [Текст] : [акция по пропаганде и популяризации творческого наследия] / Серик Арланов // Казахстанская правда. – 2020. – 23апреля. – С. 11.
2. Кунанбаев, Абай. Произведение в 10 томах [Текст] Т. 10 : [Слово об Абае : литературные статьи] / Абай Кунанбаев. – Алматы : RS ; Халықаралық Абай клубы, 2020. – 296 с. – (Әдебиет І–XXІ ғғ).
3. Құнанбаев, Абай. 10 томдық жинағы [Мәтін] 10 том : [Мыңмен жалғыз алыстым] / Абай Құнанбаев – Алматы : RS ; Халықаралық Абай клубы, 2020. –

Составитель: М. Ж. Тамиева,
библиотекарь Баганалинской сельской библиотеки

«Батыр казахского народа Ерсары Батыр» Исторический час

Цели:

1. Воспитать чувство патриотизма, уважения к своей Родине;
2. Познакомить с подвигами великих сынов казахского народа;
3. Воспитать гордость и уважение к батырам казахской степи;

Ход мероприятия

Ведущий: Добрый день ребята!

Мы живем в свободном многонациональном государстве. Эта свобода – завоевание великого народа в борьбе за независимость. Чтобы сохранить это великое достояние каждый из нас должен быть настоящим патриотом.

Патриот – человек, любящий свою Родину.

Но просто любить недостаточно. Свою любовь нужно доказывать делом. «Каждый миг, каждый день я живу и дышу во имя Родины» – писал Бауржан Момыш-улы. Великие сыны казахского народа в разные исторические времена проявляли чудеса героизма и патриотизма, которые можно проследить в истории еще с начала возникновения Казахской государственности.

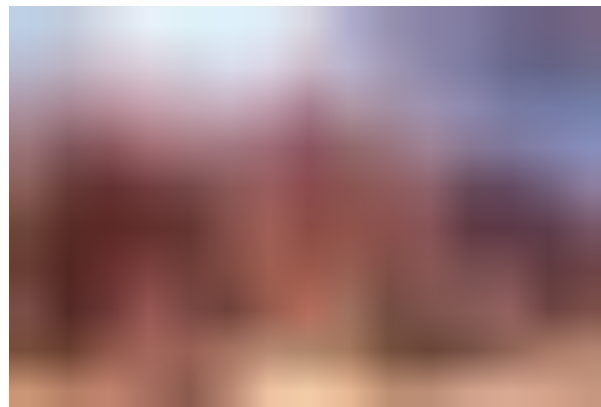
В степи почетный титул батыра, который в переводе означает «доблестный воин», присваивали за военные заслуги. У каждого жуза были свои прославленные батыры, подвиги которых веками воспевались народом.

Настоящий батыр, сын степей, защитник Родины. Тот, кто готов отдать жизнь за свой народ. Их имена навечно останутся в памяти казахстанцев.

Чтец: Стихотворение О. Чих «Батыры и казахский дух»

Батыры – гордость казахской земли,
Верхом на коне всегда впереди.
В битву первыми вступали всегда,
Им равным не было в те времена.
На службе ханы их держали,
Но чаяния народа они выражали.
Казахский дух в них всегда был,
И ихними подвигами руководил.
Подобием батыров рыцари были,
Но это не то – с батырами они не
сравнимы.

Батыр не возил с собой оруженосца,
В бою у него всё было открыто и просто.

Батыров много на казахской земле,
С джунгарами бились они везде...
Акыны подвиги их воспевали,
В народной истории их имена почитали.

Ведущий: Борьба с натиском джунгар открыла целую плеяду героев: Казбек би, Айтеке би, Толе би, Абылай хан, Абулхаир хан, Наурызбай батыр, Богенбай батыр.

Сегодня хочу вас познакомить с Пыштанай батыром из рода Бериш – (Бегис) известным в Западном Казахстане еще под именем Ерсары – так его называли адайцы. Он родился в 1693 году, а умер в 1793-м, прожив 100 лет. Был одним из 40 тысячников (мын басшы) в войне казахов против джунгар, а также знаменосцем у хана Абулхаира в Аныракайской битве. Согласно легендам, Пыштанай был великаном и обладал невероятной физической силой. В совершенстве владел саблей, копьем, луком, секирой, хорошо знал военное дело. В казахско-джунгарских битвах Пыштанай много раз выходил на поединки-жекпежек и всегда побеждал.

А прозвище Пыштанай он получил после того, как в одной из битв с джунгарами был ранен ударом дубины в лицо и повредил нос (пыштанай в переводе – курносый). Грозного вида Пыштаная, снохи-женге шутливо называли «Шабанкара» (медлительный, нерасторопный). Пыштанай приходился зятем адайцам. Он женился на Мамаш, дочери батыра Карамойына из рода Адай. У Пыштаная уже были жены, и Мамаш стала младшей. Когда родственники девушки выразили недовольство этой женитьбой, Карамойын ответил, что он был свидетелем мужества и находчивости Пыштаная и поэтому отдал свою дочь за такого батыра.

В народе сохранилось много легенд и преданий об Пыштанай батыре. Его подвиг и достижения останутся в истории казахского народа навечно. Давно уже обрели статус культурного наследия, они переходят из поколения в поколение, никак не искажаясь. Предлагаю вам познакомиться с интересными и захватывающими легендами о Пыштанай батыре.

Чтец: 1 легенда «БОГАТЫРСКОЕ РУЖЬЁ»

Пыштанай был метким стрелком. У народа много легенд о его ружье «Акбикеш». Это боевое кремниевое ружье, европейского производства. У потомков Пыштная имеется старинная ружейная приставка – сошка для ведения прицельной стрельбы и круглая деревянная пороховница (окшантай), на которой имеется тамга – родовой знак батыра, в виде верблюжьих горбов. Известно, что боевой клич (уран) Пыштаная был «Карабура» («Верблюд»). Предание гласит, что ружье «Ак бикеш», висевшее на стене, начинало раскачиваться, предупреждая хозяина о наступлении врага.

Чтец: 2 легенда «ПЫШТАНАЙ И ЖЕЗТЫРНАК»

Согласно народным легендам, после окончания Аныракайской битвы Пыштанай батыр возвращался в родные края один. По дороге охотился. Однажды, когда начало смеркаться, он остановился на опушке леса и развёл костер. Начал поджаривать мясо, как вдруг из леса вышел огромный человек в

тулупе из черной овечьей шерсти, надетом наизнанку, и молча уселся напротив. Батыр протянул ему уже поджаренный кусок, но тот отрицательно покачал головой. Потом встал и ушёл в ту сторону, откуда появился. Пыштанай знал, что это был не человек, а жезтырнак – существо с медными когтями. И мясо не взял потому, что не хотел показывать пальцы. Ночью батыр положил вместо себя кусок бревна, который покрыл своим чапаном и шапкой, а сам с ружьем засел в засаде. Когда жезтырнак напал на приманку, батыр метким выстрелом сразил его, а потом отсёк чудовищу руки. *(отрывок стихотворения «Пыштанай и жезтырнак» читает Арман Курмангалиев)*

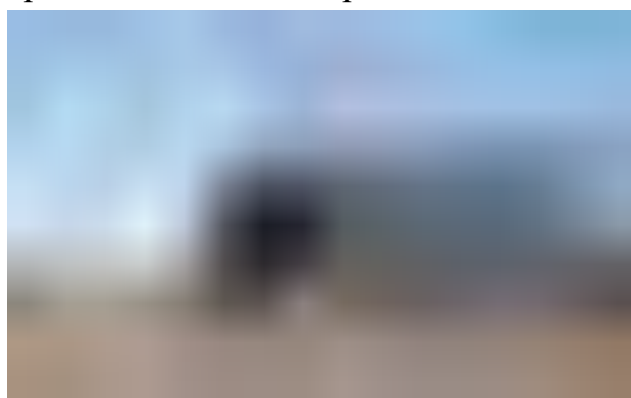
Чтец: 3 легенда «ВОЙНА С ТУРКМЕНАМИ»

В 30-х годах XVIII века в Мангистау часто случались кровавые конфликты с туркменскими племенами из-за земельных угодий. Одно из таких сражений осталось в истории под названием Шеркалинская битва. В этой битве на помощь адайцам пришел Пыштанай батыр. Шеркала – небольшой холм. На нём укрепились туркмены и использовали воду из находящегося здесь глубокого колодца. Казахские воины под предводительством Пыштаная прорыли ход с одной стороны холма и попали к стенке колодца. Они стали резать арканы с ведрами и не давали туркменам черпать воду. Изнуренный жаждой противник был вынужден сдаться.

Чтец: 4 легенда. В народе существует легенда, что могила Пыштаная батыра возведена из костей крупного скота, зарезанного на поминки батыра, куда были приглашены почтенные люди, батыры и бии трех жузов. Сейчас от этой могилы осталась только малая часть, и заметен белый песок, в который превратились кости.

Чтец: 5 легенда. Пыштанай был великаном, очень грозным, его глаза были прикрыты мощными веками. Ходят легенды, что они открывались, когда батыр гневался на врагов, а в остальное время оставались закрытыми.

Ведущий: Прах знаменитого защитника народа покоится в местечке «Беріштам» Кызылкогинского района Атырауской области. В 2010 году оградили могилу, а в 2015-м потомки воздвигли над ней мавзолей. Он остался в памяти благодарного народа.

Ведущий: В честь батыра названа улица Ер Косайулы Пыштанай Батыра в г. Атырау и Общественный фонд защиты культурного этнического наследия и поддержки населения «Ерсары – Пыштанай батыр».

Ведущий: Батыры – гордость казахского народа. Они с честью защищали родную землю и готовы были отдать жизнь за свой народ. Каждый батыр и его подвиги достойны памяти потомков. Имена батыров-героев никогда не забудет казахская степь.

Ребята! Народная мудрость гласит: «Чтобы построить новую жизнь, нужно узнать и полюбить историю своего народа».

Использованная литература:

1. Батырлар жыры [Мәтін] Т. 2. – Алматы : Жазушы, 2008. – 288 б. (Сардар)
2. Казахстан [Текст] : национальная энциклопедия. Т. 2 : Г–Й / Гл. ред. Б. Аяган. – Алматы : Қазақ энциклопедиясы, 2006. – 560 с. – (Мәдени мұра)

Использованные ссылки:

<https://ww.youtube.com/watch?v=uGRMPQBVRIk> (дата обращения 26.10.2023 год)

<https://pricom.kz/kultura/pamyati-batyira.html> (дата обращения 26.10.2023 год)

<https://stihi.ru/2017/10/30/9648> (дата обращения 26.10.2023 год)

<https://www.nur.kz/family/school/1655657-kazakhskie-batyry-geroi-voyny-s-dzhun/> (дата обращения 26.10.2023 год)

<https://stihi.ru/2019/09/01/2504> (дата обращения 26.10.2023 год)

Составитель: Жамахина Г. М.
Библиотекарь Тимофеевской сельской библиотеки

Мазмұны/Содержание

Құрастырушыдан/От составителя	3
«Құрманғазы мұрасын ұрпаққа ұлықтау парыз»	4
«Мұқаш Тойғожа ұлы» кітабының тұсаукесері	13
«Казахский партизан»	16
«Колыбель знаменитых предков»	20
«Абай в моём сердце»	25
«Батыр казахского народа Ерсары Батыр»	28

**Құрастырушы /
Составитель:**

А. К. Мукушова – аға библиограф /
старший библиограф

**Шығарылымға жауапты
/**

Н. П. Юрченко – әдіскер / методист
Ж. М. Досалина – ӘББ жетекшісі /
руководитель МБО

Отв. за вып.:

Редактор:

С. Ж. Серкебаева – директор
Аулиекольской районной библиотеки

Басуға қол қойған күні 28.03.2024 ж.

Пішімі 210*297 1/2. Офсеттік қағаз.

Қаріп түрі Times New Roman.

Көлемі 9,25 шартты баспа табақ

Таралымы 5 дана

Әулікөл ауданы әкімдігінің мәдениет
және тілдерді дамыту бөлімінің «Әулікөл
аудандық орталықтандырылған кітапханалық жүйесі»

мемлекеттік мекемесі

110400, Әулікөл с. Сьянов, 53

Тел. 8(714) 53-21-1-52

E-mail: aulzbs@mail.ru